

Я.Г. Гриньова

КОРПОРАТИВНІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД: СУСПІЛЬНІ ЗАПИТИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

**Який уряд кращий? Той, який
вчить нас управляти собою.**

Й. Гете

Статтю присвячено розкриттю суттєвих проблем становлення та нормативного регулювання корпоративних відносин у сучасних умовах. Проведено аналіз різних підходів до визначення понять “корпорація”, “корпоративні відносини”, наголошено на протиріччях законодавства та суспільних потреб щодо визначення цих понять. Автор прагне донести важливість розвивати, конкретизувати і розширити поняття “корпоративні відносини” на рівні юридичної науки і законодавства, що дасть суттєве підґрунтя укорінення цього поняття в системі інших суспільно-гуманітарних наук.

Ключові слова: корпорація, корпоративне право, корпоративні відносини, корпоративні права, нормативне регулювання, суспільні науки.

Актуальність дослідження. У сучасний період стрімкого розвитку українського суспільства різними суспільними науками (психологія, соціологія, етика, державне управління, менеджмент, педагогіка, філософія) широко досліджуються проблеми становлення і розвитку корпоративних відносин. Актуальність дослідження посилюється тим, що в суспільстві укорінилися такі поняття, як “корпоративна культура”, “корпоративне управління”, “корпоративна відповідальність”, “корпоративна філософія”, “корпоративна етика” та інші. Вони і стали предметом вивчення представниками різних наук, тому неможливо заперечувати факт розвитку нової моделі корпоративних відносин у нашому суспільстві. Але юридична наука поки що наполегливо чинить опір визнанню масового проникнення його в життєдіяльність підприємств, організацій, установ, трудових колективів. Тому їй інтерес, і наявність різноманітних наукових поглядів щодо вивчення цих феноменів постійно зростає, що є очевидним. Корпоративну культуру розглядали у своїх працях Г. Атаманчук, О. Бабиц, Т. Базаров, М. Вебер, О. Віханський, О. Занковський, А. Кібанов, В. Колпаков, Ф. Лютенс, Є. Малінін, Ю. Одегов, В. Співак, Г. Суходольський, К. Терещук, В. Тертичка, Р. Уотермен, Дж. Хел, Ф. Хміль, Г. Хофстеде, Е. Шейн та ін. Корпоративне управління є предметом досліджень таких зарубіжних учених: А. Шлейфера та Р. Вішні, М. Бечта, Дж. Паунда, Дж. Веймера та Дж. Папе, Д. Деніса та ін. Також серед праць вітчизняних та російських науковців треба назвати роботи А. Педька, В. Євтушевського, К. Ковальської, Н. Бутенко, С. Румянцева, Т. Момот, Ю. Вінслава, С. Масютіна та ін. Питання корпоративної відповідальності вивчали І. Абраміна,

© Я.Г. Гриньова, 2015

В. Арутюнова, Ю. Благова, Л. Довгань, Е. Іванова, Б. Котляра, Ю. Хмельник та ін.; корпоративної філософії – В. Андрущенко, В. Бех, Є. Бистрицький, Є. Більченко, І. Дробот, Ю. Калиновський, В. Кремень, С. Куцепал, Г. Меднікова, М. Розумний, В. Ярошовець та ін., корпоративну етику – Т. Парсонс, Е. Дюркгейм, М. Вебер, П. Козловські, С. Литовченко, М. Фрідмен, Р. Мілтон та ін.

Аналіз останніх джерел. Питання корпоративних відносин досліджувались у роботах неширокого кола українських вчених-юристів: В. І. Борисової, О. М. Вінник, Н. С. Глусь, О. Р. Кібенко, В. М. Кравчука, В. В. Луця, О. М. Переверзєва, Р. Б. Прилуцького, І. В. Спасибо-Фатєєвої, О. В. Щербина та інших авторів. Аналіз правових джерел, присвячених корпоративному праву, свідчить про те, що українська правова наука ще не визначилася ні з поняттям корпоративного права й корпоративних відносин, ні з його місцем у системі права. Проте активний сучасний суспільний розвиток спонукує науковців-правників до нових пошуків конкретизації і нормативного удосконалення корпоративних відносин, визначення кола їх суб'єктивного складу, вирішення питання виокремлення окремої галузі – корпоративного права, але пошуки ускладнюються явним протиріччям у чинному законодавстві.

Ми не ставимо за мету проаналізувати всі концептуальні підходи науковців, які існують, **мета статі** полягає у розкритті суттєвих проблем нормативного регулювання корпоративних відносин в умовах становлення ринкової економіки в Україні.

Постановка проблеми. Так, дійсно, стрімке формування нових і розвиток традиційних потреб суспільства спонукує нас до пошуку нових моделей нормативного регулювання, яке, у свою чергу, не повинно гальмувати його соціально-економічний розвиток, а навпаки - відповідати його сучасним запитам, упорядковувати нові суспільні відносини, вказувати на лінії поведінки, які потрібно застосовувати в тому чи іншому випадку. Суспільна діяльність виробників матеріальних і духовних благ не може діяти поза межами нормативного регулювання, тому основні нормативні поняття щодо становлення і розвитку корпоративних відносин в нашій державі повинні бути прописані і узгоджені на законодавчому рівні.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу корпоративне право в країнах пострадянського простору не вивчали. До 80-х років його практично не існувало. Держава з тоталітарним режимом не потребувала такого регулювання. Вона сама визначала життя індивідуальних і колективних суб'єктів в усіх суспільних вимірах. Корпоративне право не вивчають і до сьогодні у ВНЗ, у тому числі дуже рідко можна воно трапляється в програмах юридичних вишів. Проблема у тому, як зазначає І. Спасибо-Фатєєва, “пошуки ускладнюються тим, що в українській юриспруденції стосовно зазначених понять – повний хаос, що насамперед пов'язано з відсутністю у Цивільному кодексі України (далі ЦКУ) поняття корпорацій (як, власне, й понять корпоративних відносин та корпоративних прав) і суперечливістю регулювання корпорацій та корпоративних прав у Господарському кодексі України (далі ГКУ)” [1].

У зарубіжних джерелах трапляються різноманітні поняття корпорації, узагальнюючи їх під поняттям “корпорація” розуміють зареєстровану компанію (юридичну особу) або групу людей, які займаються комерційною і некомерційною діяльністю. Американський економіст С. Росс розглядає корпорацію як бізнес, що заснований у вигляді окремої юридичної особи, яка складається з однієї чи більше приватних або юридичних осіб [2].

В Україні корпорація є організаційно-правовою формою об'єднань підприємств і різновидом господарського об'єднання. Відповідно до ст. 120 ГКУ корпорацією в Україні визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації. Тобто, виходячи з положень цієї статті, виникає питання, наприклад, на підприємстві, організаційно-правова форма якого приватна (заснована одним засновником), корпоративні відносини приречені на небуття. Тоді як же ув'язувати із сьогоденними реаліями суспільного життя такі поняття, як “корпоративна етика”, “корпоративна культура”, “корпоративний менеджмент”, “корпоративний імідж”, “корпоративний спір”?

Варто погодитись з Р. Прилуцьким, який зазначає, що через відсутність у ЦК України визначення корпорації виникають різні її тлумачення, від яких безпосередньо залежить і визначення корпоративного права: 1) у вузькому розумінні корпорацією визнається акціонерне товариство. У такому разі корпоративне і акціонерне права збігаються; 2) у широкому розумінні корпораціями називають усі товариства (підприємницькі та непідприємницькі), внаслідок чого корпоративне право охоплюватиме регулюванням значно ширшу сферу відносин; 3) є проміжний варіант, який розглядає як корпорації лише підприємницькі товариства чи навіть – лише деякі види підприємницьких товариств: акціонерні товариства, ТОВ та товариство з додатковою відповідальністю і виробничі кооперативи [3].

На нашу думку, корпоративні відносини мають більш широке поняття, аніж те, що нам пропонує сьогодні Господарський кодекс України у ст. 167 ч. 1, де визначає поняття корпоративних прав як прав особи, частка якої визначається в статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [2]. В Законі України “Про акціонерні товариства” від 17 вересня 2008 р. дано визначення корпоративним правам. Корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Ураховуючи вищенаведені норми, виходить, що член корпорації - це той, хто має корпоративні права і може вступати у корпоративні відносини лише з подібними собі членами, а як же інші суб'єкти (наймані працівники, структурні підрозділи), вони де - поза корпорацією? Напевно, той, хто має корпоративні права, той здійснює або безпосереднє управління, або впливає на процес управлінської діяльності підприємства, має право одержувати інформацію про діяльність господарської організації; право брати участь у формуванні статутного фонду цієї організації; право розпоряджатися своїми частками (цінними паперами) у статутному капіталі або майні; право здійснювати відчуження часток у статутному капіталі господарської організації, цінних паперів, що засвідчують участь у цій організації у порядку, встановленому законом;

право брати участь у розподілі прибутку і тим самим вступає в різноманітні корпоративні відносини.

З вищенаведеного і положень кодексу треба виділяти таких суб'єктів корпоративних відносин, які мають особливий статус з переважним правом вирішального голосу щодо створення, визначення напрямів діяльності, припинення, реорганізації підприємства – це засновники й учасники-акціонери. Але ж обмежуватись у системі корпоративних відносин лише тими суб'єктами, компетенції яких виникають на рівні засновницьких прав господарських товариств не варто. Доречно на рівні законодавства з урахуванням сучасних викликів соціального (державного та громадського) управління конкретизувати коло суб'єктів корпоративних відносин, їх права та обов'язки.

Сьогодні також немає єдиної позиції щодо того, що розуміти під корпоративними відносинами. Щодо цього існує кілька точок зору. Одні вважають, що корпоративні відносини – це відносини організаційні. Концепція організаційних відносин була висунута О. А. Красавчиковим [4]. Виокремлюючи організаційні відносини, він вважав, що вони є службовими щодо основних майнових відносин і мають специфічну функцію впорядкування майнових відносин. На думку інших, корпоративні відносини як відносини власності – насамперед майнові відносини, закріплюються специфічні форми присвоєння майнових благ, що характеризуються множинністю суб'єктного складу. Разом з тим майнові відносини як “сторона” корпоративних відносин не можуть бути реалізовані без організаційних відносин. Тому корпоративні відносини необхідно розуміти як комплексні – майнові та пов'язані з ними немайнові (організаційні) відносини. Треті вважають, що корпоративні відносини є змішаними майново-організаційними відносинами. Усі існуючі позиції щодо розуміння корпоративних відносин мають право на існування, оскільки в кожному визначенні поняття корпоративних відносин за основу береться той чи інший критерій (об'єкт, зміст тощо) і самі корпоративні відносини диференціюються за цими критеріями на різні види.

Ми вважаємо, що корпоративні відносини ширші за своєю внутрішньою юридичною природою та охоплюють і трудові, і фінансові, і договірні, і етичні та ін., тобто це всі соціально-економічні й правові відносини по управлінню підприємством, які мають нормативно-розпорядчий характер і від постановки яких (професіоналізм, внутрішня дисципліна, особистісно-ціннісні орієнтації персоналу) залежить майбутнє всієї компанії. Тобто корпоративні відносини - це симбіоз суспільних відносин, які складаються в межах певного підприємства, установи, організації, а успішна діяльність (конкурентоспроможність, фінансова стабільність, упровадження інноваційних технологій, інвестиційна діяльність, ефективна кадрова політика і система управління персоналом тощо) господарюючих суб'єктів буде залежати від того, як на підприємстві побудований внутрішній механізм означених відносин, грамотна організація якого, безумовно, буде відображатися й на зовнішніх зв'язках і позитивно впливати на імідж підприємства в цілому.

Негативним чинником є дуже повільний процес формування юридичних норм щодо визначення державою певних суспільних відносин, які підлягають регулюванню, і який, в свою чергу, своєчасно не встигає реагувати на запити суспільства. На законодавчому рівні є нагальна потреба в узгодженні, конкретизації та формальному визначенні таких проблемних питань, як: підвідомчість трудових й корпоративних

спорів, які виникають у судовій практиці; уточнення меж корпоративних і трудових відносин в діяльності господарських товариств; необхідність розробки теоретичних основ механізму адміністративно-правового регулювання у сфері корпоративної діяльності; корпоративний договір; корпоративні фінанси; корпоративна поведінка та ін.

Корпоративні відносини є предметом регулювання такої галузі права, як корпоративне, яке знаходиться на стадії досить повільного розвитку і не має фундаментально чіткої теоретичної основи, яка б утворювала систему даної науки.

На нашу думку, корпоративне право - це система норм, спрямована в першу чергу на внутрішнє (і які впливають на зовнішнє) комплексне регулювання виробничих, організаційних, управлінських, морально-етичних, трудових, договірних, фінансових, майнових і особисто-немайнових та інших відносин, які виникають у процесі здійснення господарської діяльності (вироблення продукції, надання послуг, виконання робіт) підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності і організаційно-правової форми, і які встановлюються між усіма його учасниками і членами (засновники, трудовий колектив, керівник, структурні відділи й підрозділи). Безперечно, таке визначення не є суто правовим, хоча якраз і репрезентує розуміння корпоративного права у "вузькому" значенні як внутрішнього права юридичної особи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження свідчить про те, що українське суспільство у зв'язку із прагненням країни до інтеграції у європейську й світову ринкову спільноту потребує більш досконалого нормативного регулювання корпоративних відносин, легального визнання та розвитку корпоративного права, узгодження норм на законодавчому рівні. Корпоративне право може стати потужним засобом правового механізму із забезпечення ефективно соціально-економічного розвитку суспільства. Разом з тим, проблема становлення і розвитку корпоративних відносин в українському суспільстві залишається нагальною і потребує подальших наукових досліджень.

Список літератури: 1. *Спасибо-Фатеева І.В.* Правова природа корпоративних відносин [Електронний ресурс] / І.В. Спасибо-Фатеева // Вісник господарського судочинства. – 2007. – № 5. – С. 87–99. – Режим доступу : http://217.76.198.234/cgi-bin/irbis32r_01_opac/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN= 2. *Росс С.* Основы корпоративных финансов / С. Росс, Р. Вестерфилд, Б. Джордан. – М. : Лаборатория базовых знаний, 2000. – 720 с. 3. *Р.В. Прилуцький.* Часопис Академії адвокатури України – #19 (2'2013) (Про поняття корпоративного права та його місце у системі права України.). 4. *Красавчиков О.А.* Категории науки гражданского права. Избранные труды: В 2 т. - Т. 1. - М., 2005. - С. 52.

Bibliography (transliterated): 1. Spasibo-Fateeva I.V. Pravova priroda korporativnih vidnosin [Elektronnij re-surs] / I.V. Spasibo-Fateeva // Visnik gospodars'kogo sudochinstva. – 2007. – № 5. – S. 87–99. – Rezhim dostupu : http://217.76.198.234/cgi-bin/irbis32r_01_opac/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN= 2. Ross S. Osnovy korporativnyh finansov / S. Ross, R. Vesterfeld, B. Dzhordan. – M. : Laboratorija bazovyh znanij, 2000. – 720 s. 3. R.V. Priluc'kij. Chasopis Akademii advokaturi Ukraini – #19 (2'2013) (Pro ponjattja korporativnogo prava ta jogo misce u sistemi prava Ukraini.). 4. Krasavchikov O.A. Kategorii nauki grazhdanskogo prava. Izbrannye trudy: V 2 t. - T. 1. - M., 2005. - S. 52.

UDC 304.2

CORPORATE RELATIONS IN A MODERN PERIOD: PUBLIC QUERY ON PERFECTION OF NORMATIVELY-LEGAL ADJUSTING

The article is sanctified to opening of substantial problems of becoming and normative adjusting of corporate relations in modern terms. The analysis of the different going is conducted near determination of concepts "corporation", "corporate relations", and support is done on contradictions of legislation and public to the necessities on determination of these concepts. An author aims to carry importance to develop, specify and extend a concept "Corporate relations" at the level of legal science and legislation, that will give the substantial founding of taking root of this concept in the system of other publicly-humanitarian sciences.

As in the legislation of Ukraine determination of corporation is absent there are her different interpretations, from that determination of corporate law, corporate relations and corporate laws, corporate spores of and other depends straight, an author determines a corporate law as system of norms sent first of all to the internal (and that influence on external) complex adjusting of productive, organizational, administrative, mental and ethical, labour, contractual, financial, property and personally - unproperty and another relations, that arise up in the process of realization of economic activity (production of goods, providing of services, to implementation of works) of enterprise, establishment, of organization regardless of pattern of ownership and legal form and that is set between all his participants and members (founders, labour collective, leader, structural departments and by subdivisions).

Keywords: *corporation, corporate law, corporate relations, corporate laws, normative adjusting, social sciences.*

УДК 304.2

Я.Г. Гринева

КОРПОРАТИВНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД: ОБЩЕСТВЕННЫЙ ЗАПРОС НА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Статья посвящена раскрытию существенных проблем становления и нормативного регулирования корпоративных отношений в современных условиях. Проведен анализ различных подходов к определению понятий "корпорация", "корпоративные отношения", сделан упор на противоречиях законодательства и общественных потребностей по определению этих понятий. Автор стремится донести важность развивать, конкретизировать и расширить понятие "корпоративные отношения" на уровне юридической науки и законодательства, что даст существенное основание укоренения этого понятия в системе других общественно-гуманитарных наук.

Ключевые слова: *корпорация, корпоративное право, корпоративные отношения, корпоративные права, нормативное регулирование, общественные науки.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 18.11.2015